13 Πρὸς δὲ τὸ πέμπτον, οὐχ ἕπεται, εἴ τι πρός τι τέλος γίνεται, τὸ αὐτὸ καὶ βουλήσει μόνον, οὐ φύσει γίνεσθαι. ὡς γὰρ φύσει ἑαυτὸν ὁ θεὸς βούλεται, οὕτω καὶ τὴν τοῦ παντὸς συντήρησιν φύσει δι' αὐτὸν βούλεται.

14 Καὶ πρὸς τὸ τελευταῖον δὲ τῷ ὁμοίῳ ἀποκρινούμεθα λόγῳ. εἰ γὰρ ἡ θεία βούλησις ἀφαιρεθείη τοῦ κόσμου, ὁ κόσμος τῷ ὄντι εἰς τὸ μηδὲν ἂν ἀναλυθείη. ἀλλ' ὡς τὸ ἑπόμενον ἀδύνατον παρὰ Ἀριστοτέλει ἐστίν, οὕτω καὶ τὸ ἡγούμενον, τὸ τὸν θεὸν δηλαδὴ τὴν ἑαυτοῦ βούλησιν ἀφελέσθαι τοῦ κόσμου, ὅν γε φύσει καὶ ἀναγκαίως βούλεται, εἴπερ φύσει τὴν ἑαυτοῦ ἀγαθότητα βούλεται, ἥτινι φύσει ἕπεται ἡ τοῦ κόσμου πρόοδος ἢ συντήρησις. ὁμολογῶ οὖν τὴν θείαν βούλησιν ἀρχὴν εἶναι τοῦ κόσμου, ἀλλ' ὃ πολλάκις εἴρηται κατὰ τοὺς Περιπατητικούς, ἡ θεία βούλησις φύσει βού-
V 138
λεται τὸν κόσμον διά τινα φυσικὴν συνδρομήν, αὐτῇ τε τῇ θείᾳ βουλήσει ἕπεται ἡ τοῦ κόσμου πρόοδος εἴτε συντήρησις.

15 Κἀκ τῆς διαφορᾶς δὲ τῆς φύσεως δύναταί τις ἀποκρίνασθαι. διττὴ γὰρ ἡ φύσις, ὡς εἴρηται, ἡ μὲν καθ' ὅλου, ἡ δὲ μερική, ἣν καὶ δευτέραν καὶ ἐν χρόνῳ λέγειν οὐκ ἀπεικός. εἰσὶ δ' οἱ τὴν μὲν φυσιοῦσαν, τὴν δὲ φυσιουμένην καλοῦσιν. ἄλλοι δὲ ἄλλως ὀνομάζουσιν. πρὸς ὃ κἀκεῖνο δοκεῖ ἀναφέρεσθαι, ὅ φαμεν τὴν οὐσιώδη τάξιν τῶν αἰτίων. μηδὲν οὖν διαφερέτω, ὅπως ἄν τις καλοίη. τὰ γὰρ ὀνόματα κατὰ συνθήκην γέγονέ τε καὶ γίνεται. καλείτω οὖν ἕκαστος, ὡς βούλεται. ἔγω γε καθ' ὅλου φύσιν καλῶ διὰ τὸ τὸν Ἀριστοτέλη φάναι τὸν θεὸν συμπληρῶσαι τὸ πᾶν εἴτ' οὖν τὸ καθ' ὅλου τῷ πεποιηκέναι συνεχῆ τὴν γένεσιν διὰ τὸ τὴν φύσιν ἐν πᾶσι τοῦ βελτίονος ἐφίεσθαι. τῆς γὰρ καθ' ὅλου φύσεως τὸν σκοπὸν τούτοις τοῖς λόγοις σημαίνει, οὗ χάριν ἀνεπλήρωσεν ὁ θεὸς τὴν τοῦ εἴδους διαμονήν, ᾧ δυνατὸν ἦν τρόπῳ, δηλονότι τῇ τῶν ἀτόμων συνεχεῖ γενέσει τε καὶ διαδοχῇ. ὧν οὕτως ἐχόντων, εἰ ὁ ἐναντίος λέγων τὸν κόσμον προάγεσθαι ἢ συντηρεῖσθαι τῇ τοῦ θεοῦ αὐτεξουσίῳ βουλήσει οὕτω τοῦτο οἴοιτο, ὡς μηδεμίαν φυσικὴν ἀνάγκην νοεῖν. καὶ τοῦτ' οἴεται δόξαν εἶναι Ἀριστοτέλους, ἁμαρτάνει. ἀναγκαίῳ γὰρ φύσεως λόγῳ κατὰ Ἀριστοτέλην, οὐκ ἐκ προαιρέσεως καὶ αὐτεξουσίως παράγεται. οὕτω γὰρ καὶ χρῆται Ἀριστοτέλης τούτῳ τῷ ῥήματι ἐν τῷ τῶν Πολιτικῶν α'. »συνδυάζεσθαι, φησίν, ἀνάγκη τὸ θῆλυ καὶ ἄρρεν τῆς γενέσεως ἕνεκα, καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις ζῴοις καὶ φυτοῖς φυσικὸν τὸ ἐφίεσθαι, οἷον αὐτό, καταλιπεῖν ἕτερον.« φύσει τοίνυν καὶ ἀναγκαίως, φαίη ἂν Ἀριστοτέλης, παράγεται καὶ συντηρεῖται, ἀνάγκῃ μέντοι οὐ τῆς ἐν μέρει φύσεως, ἀλλὰ τῆς καθ' ὅλου, οὗ χάριν ὁ θεὸς ποιεῖ, ἵνα μηδὲν ἐλλείπῃ τῶν τὸ πᾶν συμπληρούντων. τὸν θεὸν μὲν γὰρ εἶναι, τὸν δὲ κόσμον ἢ μέρος τι αὐτοῦ ἀναγκαῖον μὴ εἶναι ὁ τῆς καθ' ὅλου φύσεως λόγος οὐκ ἐπιδέχεται. ὅθεν καὶ ὑπῆρχον ἅμα θεός τε καὶ κόσμος καὶ ἀεὶ ἔσονται κατὰ Ἀριστοτέλην. ἡ μέντοι πίστις
V 138v
καὶ ἡ ἀληθεστάτη ἡμῶν θρησκεία αὐτεξουσίως πάντῃ, οὐκ ἀνάγκῃ ἢ ῥοπῇ

8 αὐτὸν *correxi sec. vers. Lat.* αὐτὴν V | 31 συνδυάζεσθαι] ἀνάγκη δὴ πρῶτον συνδυάζεσθαι τοὺς ἄνευ ἀλλήλων μὴ δυναμένους εἶναι οἷον θῆλυ μὲν *etc. Bekker* | 32 ὡς V ὥσπερ καὶ *Bekker* | 33 αὐτό] *Bekker add.* τοιοῦτον

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Ad quintum, non sequitur, si quid factum ad aliquem finem est, 13
ut idem et ex voluntate tantum, nec naturaliter factum sit. Deus enim, ut naturaliter sese vult, sic et mundi conservationem naturaliter vult propter se ipsum.

Ad ultimum quoque pari ratione respondemus. Nam si voluntas 14
divina removeatur a mundo, nemini dubium est, quin mundus in nihilum convertatur. Sed ut consequens istud impossibile est, ita et antecedens, videlicet ut deus suam voluntatem a mundo removeat, quando id naturaliter et necessario vult, quippe qui naturaliter suam vult bonitatem, quam naturaliter sequitur mundi vel productio vel conservatio. Concedo igitur voluntatem divinam esse principium mundi, sed quod saepius dictum iam est, voluntas dei naturaliter mundum vult sive statuit per quandam comitantiam naturalem, eaque ipsa dei voluntate exsultat mundi productio aut conservatio.

Ratio respondendi ad haec eadem argumenta vel a naturae differentia 15
accipi potest. Nam, ut dictum iam est, duplex naturae ratio intellegitur, altera universalis, altera particularis, quam et secundam et inferiorem et temporalem dici non dedecet. Sunt, qui alteram naturantem, alteram naturatam vocent. Alii aliter nominant. Eodemque pertinere vel illud videtur, quod causarum essentialem ordinem dicimus. Non referat, quonam nomine appelletur, quando nomina ex instituto aut facta sint aut facimus. Appellet unusquisque, ut libet, modo de re conveniat. Mihi universalem vocare placuit, quod Aristoteles deum complevisse totum sive universum faciendo generationem continuam dixerit, propterea quod natura in omnibus semper, quod melius sit, appetit. Naturae enim universalis intentionem his verbis significat, cuius causa consulens deus parti deficienti supplevit eo, quo fieri poterat modo, effecitque, ut species servarentur, ne quid rerum universitati deesset. Quae cum ita sint, cum adversarius mundum produci aut servari a dei libera voluntate dicit ita, ne naturae illius necessitatem intellegat, errat. Necessaria enim naturae ratione producuntur, non ἐκ προαιρέσεως, quod liberam voluntatem dicit. Sic enim hoc utitur verbo Aristoteles, ut primo Politicorum constat. »Coniungi, inquit, marem cum femina necesse est, idque non ἐκ προαιρέσεως, sed sicut in ceteris tum animalibus tum plantis naturale est appetere, tale relinquere alterum, quale ipsum quodque est.« Naturaliter igitur et necessario producitur et servatur, verum non naturae particularis necessitate, sed universalis, cuius causa deus agit, ne quid desit ex iis, quibus universum consummatur. Deum enim esse et mundum aut aliquam partem mundi necessariam non esse ratio universalis naturae non patitur. Quam ob rem simul fuerunt mundus et deus et erunt simul semper iudicio Aristotelis, quamquam fides et vera religio ita vult, ut libere omnino mundus productus a deo fuerit, nullaque

28 in *supplevi ex Graeco*

21 cf. Arist. Περὶ Γεν. καὶ Φθορ. β 10. 336 b, 31 sqq. | 31 Arist. Pol. α 2. 1252 a, 26 – 30.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τῆς φύσεως τὸν κόσμον ὑπὸ θεοῦ παραχθῆναι ἀξιοῖ κατὰ τὸν θειότατον Παῦλον ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους γράφοντα· »ἐνεργεῖ πάντα ὁ θεός, δηλαδὴ κατὰ τὴν πρόθεσιν τῆς ἰδίας θελήσεως.«

16 Ταῦτα ὡς οἴεται ὁ ἐναντίος ἀποδεδειχώς, ὡς ἂν εἰ ἤδη σαφέστατα ἀποδεδειγμένον ἦν τὸν Ἀριστοτέλη δοξάζειν ἐκ τοῦ μηδενὸς παραχθῆναι τὸν κόσμον, τοῦ Πλάτωνος καταφέρεται ὡς εἰπόντος τὴν ὕλην συναΐδιον τῷ θεῷ καὶ ἀγένητον. καὶ μεμφόμενος τοῦτο ἐπάγει, ὡς οὕτως ὁ θεὸς οὐδέν τι πλέον δύναιτ' ἂν οἱουδήποτε τεχνήτου τοῦ ἐξ ὕλης ποιοῦντος, καὶ ὡς ἡ ὕλη κατὰ ταύτην τὴν δόξαν οὔτ' ἐν χρόνῳ οὔτ' ἐν εἴδει οὔτε ἐν τόπῳ, ἀλλ' ἐξ ἀϊδίου συνῆν τῷ θεῷ, ὅπερ οὐ δυνατὸν εἶναι οὔτε καθ' αὑτὸ οὔτε κατὰ συμβεβηκός, καὶ ὡς ὁ θεὸς ἔσται ἡ πρώτη ὕλη, εἴπερ ὁ θεὸς οὔτε καθ' αὑτὸ οὔτε κατὰ συμβεβηκός ἐστιν ἐν τόπῳ, καὶ ὡς ἔσονται δύο ἀρχαί, ὧν οὐδετέρα ὑπὸ τὴν ἑτέραν ἐστίν, ἀλλ' ἡ μὲν ἑτέρα τούτων τὸ ἄκρον ἀγαθόν, ἡ δ' ἑτέρα τὸ ἔσχατόν ἐστι κακόν. κἀντεῦθέν φησι θεῖναι τὸν Πλάτωνα δύο ἀρχὰς καὶ δύο θεοὺς πρώτους, ὧν τὸν μὲν πηγὴν φωτὸς καὶ ζωῆς εἶναι, τὸν δὲ σκότους τε καὶ θανάτου. ἀλλὰ τὸν μὲν Ἀριστοτέλη μὴ δοξάζειν τὴν ὕλην ὑπὸ θεοῦ δεδημιουργῆσθαι ἤδη προαποδέδεικται. Πλάτωνα δὲ οὕτω βούλεσθαι τὴν ὕλην παραχθῆναι ὑπὸ θεοῦ ὡς καὶ τὸ σύνθετον, ὅπερ ἐξ ὕλης ἐστίν, ἱκανῶς ἐν τῷ προτέρῳ βιβλίῳ δεδήλωται. νῦν δὲ ἀρκείτω τὸν θεῖον Θωμᾶν εἰς μαρτυρίαν τούτου γε ἐπενεγκεῖν. οὗτος γὰρ ἐν τῇ περὶ τῶν Θείων Ὀνομάτων Διονυσίου τοῦ Μεγάλου ἐξηγήσει· »θεωρητέον, φησίν, ὡς ἐπιδιωρθώσατο Πλάτων τὴν τῶν ἀρχαιοτέρων φιλοσόφων πλάνην τῶν μὴ δυνηθέντων διακρῖναι τὸ εἶδος ἐκ τῆς ὕλης ἐν τοῖς γενητοῖς καὶ φθαρτοῖς τῶν ὄντων, ἀλλ' εἶναί τι σῶμα ἐνεργείᾳ οἰομένων τὴν πρώτην ὕλην οἷον πῦρ ἢ ἀέρα ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον. ὁ δὲ Πλάτων τῷ σώματι καὶ εἴδει ὑποκεῖσθαι τὴν ὕλην κατενόησεν, ἥτις τῇ ἑαυτῆς φύσει μηδὲν ἔχοι εἶδος, ἀλλὰ μόνον ὕλην. οὐ διέκρινε μέντοι
V139 αὐτὴν τῆς στερήσεως, ὡς ὑπ' Ἀριστοτέλους ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Φυσικῶν γέγραπται. δι' ὃ καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἑπόμενοι αὐτῷ οὐκ ὂν τὴν ὕλην ἐκάλουν διὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῇ στέρησιν. ᾧ τρόπῳ τοῦ λέγειν καὶ ὁ Διονύσιος χρῆται, εἰ καὶ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἀναγκαῖόν ἐστι τὴν ὕλην διακρίνεσθαι τῆς στερήσεως, ἐπείπερ ποτὲ μὲν μετ' εἴδους, ποτὲ δὲ μετὰ στερήσεως ἐστίν. ἔνεστιν οὖν αὐτῇ ἡ στέρησις κατὰ συμβεβηκός. ἔτι τε θεωρητέον κατὰ τοὺς Πλατωνικούς, ὡς ἐφ' ὅσον τις αἰτία ὑψηλοτέρα καὶ ἀνωτέρα ἐστί, τοσοῦτον πρὸς πλείω ἡ αὐτῆς ἐκτείνεται δύναμις καὶ τὸ αἴτιον. ὅθεν τὸ πρῶτον ὑποκείμενον ἐν τοῖς ἀποτελέσμασι, λέγω δὲ τὴν πρώτην ὕλην, τοῦτ' ἀνάγκη τῆς πρώτης φύσεως μόνης, ἥτις ἐστὶ τἀγαθόν, ἀποτέλεσμα εἶναι. πᾶν δ' ἀποτέλεσμα ἐπιστρέφει πρὸς τὴν ἰδίαν αἰτίαν δι' ἐφέσεως. ὅθεν καὶ ἡ πρώτη ὕλη ἐφίεται τἀγαθοῦ. ἡ δὲ ἔφεσις αὕτη μᾶλλον δοκεῖ ἐνεῖναι φυσικῶς αὐτῇ ἢ ἡ στέρησις καὶ ἡ πρὸς τὸ ἐνεργείᾳ εἶναι τάξις αὐτῆς.« ὁ Πλάτων τοίνυν καὶ οἱ Πλατωνικοὶ καὶ κατὰ τὸν διδάσκαλον τοῦτον, οὐ τίθενται προϋπάρξαι τὴν ὕλην, ἐξ ἧς ὁ θεὸς τὸν κόσμον ἐποίησεν, οὔτε μὴν δύο πρώτους καὶ ἀντικειμένους θεοὺς δοξάζουσιν, ὡς ὁ ἐναντίος συκοφαντεῖ.

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

necessitate id factum aut inclinatione naturali auctore divo Paulo, qui scribens ad Ephesos: »Operatur omnia, inquit, secundum propositum voluntatis suae.«

Haec ubi ita probavit adversarius, quasi iam indubie demonstratum 16
esset Aristotelem produxisse mundum ex nihilo, Platonem invadit crimine, quod ille materiam dixerit coaeternam deo et improductam. Additque ad huius sententiae reprehensionem, quod ita deus nihil plus posset quam opifex, qui ex materia facit, et quod materia sine loco, tempore, forma ab aeterno fuisset, quod non conveniret nec per se nec per accidens, et quod deus esset materia prima, cum deus non sit in loco nec per se nec per accidens, et duo essent principia, quorum neutrum sub altero esset, at alterum summum bonum esset, alterum summum malum. Proinde Platonem posuisse dicit deos duos primos, alterum fontem lucis et vitae, alterum tenebrarum et mortis. Sed materiam non esse a deo productam ex Aristotelis opinione ostensum iam est. Platonem vero ita creari materiam ut et compositum, quod ex materia est, voluisse satis libro superiore exposui. Et nunc ea, quae a divo Thoma dicuntur de Platone in exponendo opere divi Dionysii de Divinis Nominibus, refero, ut adversarii imperitia teste tanto viro sit notior. »Considerandum est, inquit, emendatum esse a Platone errorem veterum auctorum, qui non distinguere materiam a forma potuerant in rebus generabilibus et corruptibilibus. Statuerunt enim materiam primam esse aliquod corpus in actu ut ignem aut aërem aut aliquid tale. Plato autem formae corporali subesse materiam animadvertit, quae in sui essentia nullam speciem haberet, sed tantum esset materia. Eandemque a privatione non distinxit, ut ab Aristotele in primo Physicorum libro scriptum est. Quam ob rem tam ipse quam eius consectatores materiam appellarunt non ens propter privationem adiunctam. Quo modo loquendi Dionysius etiam utitur, quamquam secundum Aristotelem necessarium est materiam a privatione distingui, quoniam interdum sub forma, interdum sub privatione reperiatur. Itaque privatio adiungitur ei per accidens. Item considerandum secundum Platonicos auctores, quo altior causa aliqua est, eo ad plura se extendere eius causalitatem. Unde quod primum subiectum in effectibus est, materiam dico primam, hoc esse oportet effectum primae naturae solius, quae bonum est. Omnis autem effectus convertitur ad suam causam per desiderium. Unde materia prima desiderat bonum. Quod desiderium magis naturale in esse videtur quam privatio et ordo eius ad actum.» Ergo Plato et eius consectatores non materiam praefuisse, ex qua deus mundum crearet, putarunt nec duos primos statuerunt deos, ut adversarius calumniatur.

---

2 cf. Eph. 1, 11. | 22 Thom. Aq. In Dionys. De Div. Nom. IV. 2. | 29 cf. Arist. Phys. α 4. 187 a, 17—19.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

17 Τίς δ' οὐχ ὁρᾷ καὶ τὰ ἐπιχειρήματα αὐτοῦ μηδὲν ὅλως ἰσχύοντα; ὁ γὰρ ἕπεται τὸν θεὸν μὴ ὑπερέχειν οἱουδήποτε τεχνήτου, εἰ ἑκάτερος ἐξ ὕλης ποιεῖ, φαῖεν ἂν οἱ περὶ τὸν Ἀριστοτέλην. ὁ μὲν γὰρ θεὸς τὰ οὐσιώδη εἴδη δημιουργεῖ, ὁ δὲ τεχνήτης τὰ κατὰ συμβεβηκὸς ποιεῖ. πόθεν δ' ἕπεται καὶ τὸ τὴν πρώτην ὕλην ἐξ ἀϊδίου ἀνείδεον ὑπάρξαι τῷ πράγματι, εἰ καὶ τῷ λόγῳ δυνατὸν ἐννοῆσαι τοιαύτην, ἢ ὡς ὁ θεός ἐστιν ἡ πρώτη ὕλη; οὐδὲ γὰρ ἐξ ὕλης προϋπαρχούσης ὁ Πλάτων φησὶ τὸν κόσμον ὑπὸ θεοῦ γεγενῆσθαι, ἀλλὰ λόγῳ καὶ τῇ τῆς γενέσεως ἀκολουθίᾳ ὡς προϋπάρχουσαν τὴν ὕλην θεωρῶν διδασκαλίας εἵνεκα ἐξ ὕλης δεδημιουργῆσθαι φάσκει. καὶ τῷ μὲν θεῷ V 139v οὐχ ἁρμόζει οὔτε τόπος οὔτε χρόνος διὰ τὴν τῆς ἐνεργητικῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἀπειρίαν, τῇ δὲ ὕλῃ τοὐναντίον διὰ τὴν τῆς παθητικῆς αὐτῆς δυνάμεως ἀοριστίαν. ἔστι γὰρ μόνως δύναμις παθητικὴ ἀορίστως ἔχουσα πρὸς ἅπαντα. οὕτως ὑπ' ἀγνοίας ψευδῆ τε προβάλλει ὁ ἐναντίος καὶ ἀμαθῶς κατασκευάζει.

18 Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὸς αὐτὸν μᾶλλον, ὅς γ' ἐκ τῶν Ἀριστοτέλους δοξῶν πάντα τὰ εἰρημένα συμπεράσματα ταῦτα συναγαγεῖν τε καὶ συμπερᾶναι οἰόμενος μεγαλαυχεῖ, ἢ πρὸς Ἀριστοτέλην εἰρήσθω. ἐπεί τοί γε αὐτὸν τὸν φιλόσοφον οὐδὲν δυσχερὲς πλείοσί τε καὶ σαφεστέροις λόγοις καὶ ταῖς τῶν ὑπομνηματιστῶν αὐτοῦ μαρτυρίαις ἀποδεῖξαι μὴ διενεχθῆναι μηδὲ κατὰ τὴν ἀϊδίως ἐκ τοῦ θεοῦ πρόοδον τοῦ παντὸς πρὸς Πλάτωνα τὸν καθηγεμόνα. ὃ καὶ πολλοὺς τῶν θεολόγων καὶ φιλοσόφων πεποιηκέναι οὐκ ἀγνοοῦμεν. οὐδ' ἧττον τῷ ὄντι αὐτὸν Ἀριστοτέλη περὶ τοῦτο τὸ δόγμα ἀποδεχόμεθα ἢ Πλάτωνα τῇ ἡμετέρᾳ ἀληθεστάτῃ θρησκείᾳ, ἐφ' ὅσον ἐνῆν ἀνδρὶ Ἕλληνι, συμφωνοῦντα ἐν τῇ τοῦ παντὸς δηλονότι παραγωγῇ ἀπὸ μιᾶς τῆς πρώτης καὶ ἁπλουστάτης ἀρχῆς, εἰ καὶ μὴ ἐν χρόνῳ μηδὲ αὐτεξουσίως καὶ ἐνδεχομένως, ὡς ἡ πίστις ἡμῶν παραδίδωσι. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ θεῖος Θωμᾶς ἐν τοῖς περὶ τῆς Θείας Δυνάμεως ζητήμασιν ἰσχυρίζεται, ἀμφοτέρους τούσδε τοὺς φιλοσόφους ἐν τῇ τοῦ παντὸς ἐξ ἀϊδίου παραγωγῇ συμφωνοῦντας λέγων ἀλλήλοις.

Κεφ. κβ' Ὅτι ἄριστα Πλάτων περὶ τῆς ἀθανασίας διείλεκται τῆς ψυχῆς.

22,1 Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ κατήγορος προϊὼν ἀπὸ ἑβδόμου μέσως ἑκκαιδεκάτου κεφαλαίου περὶ ψυχῆς τὸν λόγον ποιεῖται. καὶ πρῶτα μὲν τὸν Πλάτωνά φησι μηδέν τι νέον περὶ τῆς ψυχῶν ἀθανασίας προσεξευρεῖν, ἀλλ' εἰληφότα τὰ παρὰ τῶν ποιητῶν ἑρμηνεῦσαι, »ὀχήματί τε σωματικῷ« αὐτὴν συνάψαι, ὅπερ οἱ ποιηταὶ σκιὰν προσηγόρευσαν. ἀλλὰ τίσι μὲν καὶ ὅσοις λόγοις ὁ Πλάτων τὴν τῆς ψυχῆς ἀποδείκνυσιν ἀθανασίαν, ἐν τῷ πρὸ τούτου βιβλίῳ ἱκανῶς ὡς οἶμαι ἀποδέδεικται. ὅ γε μὴν ἐναντίος ἐπιθυμίᾳ τοῦ λοιδορεῖσθαι μᾶλλον, ὡς εἴωθεν, ἢ ὀρθῇ κινούμενος κρίσει τὴν τοῦ Πλά- V 140 τωνος πρὸς τοὺς ποιητὰς διαφορὰν κατανοῆσαι οὐ δύναται. αἴσχιστα οὖν αὐτοῦ καταφέρεται καὶ λοιδορεῖται μόνον ἀπλήστως, καίτοι μηδὲν ὅλως τῶν ἐκείνου ἐπιχειρημάτων εἰς μέσον προφέρων, οὐ βασανίζων, οὐκ ἐλέγχων. ἀλλ' ἁπλῶς οὕτω τὸν περὶ ψυχῆς ἀθανασίας ἐκείνου λόγον μέμφεταί τε καὶ ἐξουθενεῖ. ὃν Μακρόβιος ἀνὴρ λογιώτατος ἐν τῇ εἰς τὸ ἐνύπνιον

Sed argumenta quoque ipsa nullam habere vim quis non videat? 17 Non enim sequitur, ne deus praestantior opifice sit, quia uterque ex materia faciat. Nam deus formarum substantialium auctor est, opifex vero accidentalium. Quid vero sequatur, ut materia ab aeterno fuerit sine forma aut materia prima sit deus? Nec enim Plato ex materia praesupposita mundum creatum scribit, sed via rationeque generationis praecedere materiam intellegens docendi gratia ex materia creatum dicit. Et deo non convenit locus neque tempus propter infinitatem activitatis. Materiae autem haec determinata non conveniunt propter passibilitatis indeterminationem. Est enim pura potentia passiva indeterminate habens ad omnia. Ita adversarius prae sua ignoratione et falsa proponit et inepte argumentatur.

Haec in adversarium potius, qui sese ex opinionum Aristotelis fonte 18 ista hausisse profitetur, quam in ipsum Aristotelem disputata volumus. Nam, quod ad hunc philosophum spectat, non admodum difficile nobis foret pluribus ac certioribus scriptorum suorum testimoniis ostendere eum a praeceptoris sui sententia de aeterna mundi procreatione non discessisse. Quam rem a nonnullis cum theologorum, tum philosophorum factitatam fuisse non ignoramus. Nec certe minus studiose amplectimur Aristotelem huius opinionis auctorem quam Platonem ipsum cum fidei nostrae veritate, quantum gentilitatis ratio pati potuit, consentientem in productione universi ex uno primo simplicissimoque principio, quamvis non temporaliter neque libere sive contingenter, ut religio nostra docet. Quod divus quoque Thomas in iis quaestionibus, quas de Potentia Divina graviter et apposite disputavit, plane confirmat, utrumque philosophum dicens in mundi creatione ab aeterno inter se consentire.

Cap. XXII. Platonis de animae immortalitate argumenta probationibus Albertus approbat et de Aristotelis secundum quosdam Peripateticos de eadem sententia.

Tum capite suo septimo et usque ad decimumsextum agit de anima. **22**, 1 Et primum Platonem dicit nihil novi disseruisse de immortalitate animorum, sed quae a poëtis acceperat retulisse et vehiculo sustentari corporeo animum voluisse, quod poëtae umbrae nomine appellaverunt. Sed quibusnam et quot rationibus Plato animam esse immortalem ostenderit, satis me libro superiore exposuisse arbitror. Ceterum adversarius convitio magis quam iudicio motus differentiam, quae inter Platonem et poëtas est, cernere animo nequit. Itaque spurcissimis verbis foedat auctorem, cum ne unum quidem ex multis argumentum eius in medium integre afferat, quod refellere conetur. Agit ipse tantummodo maledictis insectans rationem Platonis de immortalitate. Quam rationem Macrobius vir doctissimus non

25 cf. Thom. Aq. Quaest. 3. de Pot. Div. art. 5. | 30 cf. Georg. Trap. Comparationes II. 10.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τοῦ Σκηπίωνος ἐξηγήσει οὐκ ἐγκρίνει μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπεραπολογεῖται λύων τοὺς Ἀριστοτέλους συλλογισμούς, οἷς ἐκεῖνος πειρᾶται δεικνύναι ἀδύνατον εἶναί τι αὐτὸ ἑαυτὸ κινοῦν. ὃν καὶ ὁ μέγας Ἀλβέρτος ἐν τῷ περὶ Ψυχογονίας οὕτως ἐπαινεῖ· »ὀλιγίστων τινῶν, λέγων, μεταποιηθέντων ὁ λόγος οὗτος τοῦ Πλάτωνος βεβαιοτάτη ἐστὶν ἀπόδειξις.« ἀλλὰ τὸ μὲν τὴν κίνησιν, ἣν τῇ ψυχῇ ἀποδίδωσι Πλάτων, οὐδὲν ἄλλο ἢ ἐνέργειαν αὐτῆς εἶναι μὴ χρωμένην ὀργάνῳ σωματικῷ, ᾧ λόγῳ μάλιστα καὶ Ἀριστοτέλης τὸν θύραθεν ἐπεισιόντα νοῦν εἰσιέναι τε καὶ θεῖον εἶναι μόνον δείκνυσιν, οὐκ ἂν οὗτος δυνηθείη συνεῖναι.

2 Τὸ ὄχημα μέντοι τῆς ψυχῆς ἐκεῖνο τὸ αὐγοειδὲς καὶ αἰθέριον ὁ μὲν ἐναντίος ὡς εἴωθε διασύρει. οἱ μέντοι Πλατωνικοὶ τούτοις τοῖς λόγοις αὐτὸ παραδέχονται, τὴν γὰρ ψυχὴν διχῇ διαιροῦντες καὶ ἢ ἀμέθεκτον αὐτὴν εἶναι λέγοντες, οἵα ἐστὶν ἡ καθ' ὅλου ἐκείνη, ἣν τοῦ κόσμου καλοῦσι ψυχὴν καὶ τρίτην ἐν τῇ θεότητι ὑπόστασιν τίθενται, ἣν ἡμεῖς δηλαδὴ πνεῦμα ἅγιον καλοῦμεν, ὡς πολλάκις ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, ἢ μεθεκτήν. ταύτην γέ φασιν μεθεκτὴν καὶ ἀΐδιον οὖσαν χρῆσθαι δεῖν σώματι προτέρῳ, ἀϊδίῳ, ἀγενήτῳ τε καὶ ἀφθάρτῳ. ἐπεὶ γὰρ πᾶσα ψυχὴ ἀΐδιός ἐστι τῇ οὐσίᾳ, τὸ δ' εἶναι αὐτῆς ἐστιν ἀμετάβλητον, αὐτῷ αὐτῆς τῷ εἶναι ἀνάγκην εἶναί φασιν ἐμψυχοῦν τι σῶμα καὶ ἀεὶ αὐτὸ ψυχοῦν. ὅθεν ἕπεται τὸ καὶ τὸ ψυχούμενον ἀεὶ ψυχοῦσθαι ἀεί τε μετέχειν ζωῆς, ἀεὶ δὲ ζῶν πολλῷ μᾶλλον καὶ V 140ᵛ ἀεὶ εἶναι, ἀεὶ δὲ ὂν καὶ ἀΐδιον εἶναι. ἐπεὶ οὖν μεθεκτή ἐστιν ἡ ψυχὴ καὶ τῷ ἑαυτῆς εἶναι ψυχοῖ, ἀνάγκην εἶναι προτέρῳ σώματι ἀϊδίῳ, ἀγενήτῳ καὶ ἀφθάρτῳ κατὰ τὸ εἶναι χρῆσθαι. τοιαύτας τε εἶναι τοῦτο μὲν τῶν σφαιρῶν τε καὶ ἀστέρων τὰς ψυχάς, τοῦτο δὲ τὰς λοιπάς, αἳ τοῦ ταπεινοτέρου εἰσὶ βαθμοῦ. ὥσπερ γὰρ τῶν ἄστρων τε καὶ σφαιρῶν τὰς ψυχὰς ἀϊδίῳ ἑνοῦσθαι σώματι καὶ Πλάτωνι καὶ Ἀριστοτέλει δοκεῖ καὶ ζῷα θεῖα καλοῦσιν αὐτά, οὕτω καὶ ταύτας τὰς ὑπ' ἐκείνας ψυχὰς Πλάτων ἀξιοῖ ζῷά τε εἶναι καὶ αἰωνίῳ σώματι ἡνωμένας. εἰ γὰρ μὴ ἐκ σώματος συγκέοιτο καὶ ψυχῆς, ζῷον εἶναι οὐ δύναται.

3 Ἥντινα δόξαν καὶ οὐκ ὀλίγοι τῶν τῆς ἡμετέρας θρησκείας φιλοσόφων τε καὶ διδασκάλων παραδέχονταί πη καὶ οὐ πάντη ἄτοπον οἴονται. ἢ γὰρ μὴ εἶναι τὴν ψυχὴν οὐσιῶδες τοῦ σώματος εἶδος ἢ ἀϊδίῳ τινὶ σώματι δεῖν ἡνῶσθαι διϊσχυρίζονται. ἄλλως γὰρ ἂν δόξειεν εἶναι εἶδος κατὰ συμβεβηκός. ἀναγκαῖόν τε παρὰ ταῦτά φασιν οἱ Πλατωνικοὶ εἶναι τὸ ὄχημα τοῦτο διά τε τὰς ἐν τῷδε τῷ θνητῷ σώματι καθόδους καὶ ἔτι τὰς μετεμψυχώσεις. ἐπεὶ γὰρ οὐδὲν φύσει ἐκ τοῦ ἐναντίου μεταβαίνει εἰς τοὐναντίον ἀμέσως — οὕτω γὰρ ἂν δοθείη εἶναι κενόν· πᾶσα δὲ μετάβασις διὰ μέσου τινὸς γίνεται —, ἀναγκαῖον ᾠήθησαν τὴν ἄϋλον καὶ ἀσώματον ψυχὴν τῷ συνθέτῳ, ὁρατῷ, ὑλικῷ καὶ φθαρτῷ σώματι τούτῳ μὴ ἀμέσως, ἀλλὰ διὰ μέσου τινὸς ὑψηλοτέρου καὶ καθαρωτέρου, ἀφθάρτου τε καὶ ἀϊδίου σώματος ἑνοῦσθαι. τοῦτό τε διαφόροις ψυχαῖς διάφορον εἶναι ὑπολαμβάνουσι, ταύτην τε ὀχήματος πρὸς ὄχημα εἶναι ἀναλογίαν, ἣν καὶ ψυχῆς πρὸς ψυχὴν τῆς

35 τε τὰς — καὶ ἔτι V² *add. in marg.*

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

modo probat, sed etiam tuendo respondet argumentis Aristotelis, quibus ille negat aliquid posse movere se ipsum. Quam Albertus Magnus commendat opere suo de Origine Animae his verbis: »Quibusdam, inquit, perquam paucis mutatis ratio haec Platonis fortis demonstratio est.« Sed enim intellegere motum, qui a Platone tribuitur animae, non esse aliud nisi actionem sive operationem, quae corporeo instrumento non utatur, quo quidem argumento praecipuo Aristoteles de foris intellectum sive mentem accedere immortalemque esse probat, non interest hominis, qualis hic Platonis adversarius est.

Vehiculum vero illud animae ex corpore lucido aethereoque contractum 2 adversarius quidem pro sua consuetudine irridet. Platonici vero his rationibus necessario id ponendum existimant, cum enim animam bifariam distinguant et aut imparticipatam esse dicant, qualis est universalis illa, quam mundi animam vocant tertiamque in divinitate personam ponunt, quam scilicet nos spiritum sanctum esse dicimus, ut saepe in superioribus ostendimus, aut participatam. Hanc quidem aiunt, cum participata sit atque aeterna, uti corpore oportere primo aeterno, ingenito et incorruptibili. Cum enim omnis anima per essentiam aeterna sit, esse autem eius sit immutabile, profecto ipso esse animet aliquod corpus semperque illud animet necesse est. Unde sequitur, ut et, quod animatur, semper animetur semperque vitae particeps sit, et cum semper vivat, longe magis semper sit. Quod vero semper est, profecto aeternum est. Cum igitur anima participata sit suoque ipsius esse animet, necessarium est, ut corpore primo, aeterno, ingenito et incorruptibili secundum essentiam ⟨utatur⟩. Huiusmodi vero sunt cum caelorum et siderum animae, tum reliquae illis inferiores. Quem ad modum enim siderum ac caelorum animas perpetuo unitas corpori tam Aristotelici quam Platonici volunt et haec divina nominant animalia, ita has quoque inferiores animas censet Plato animalia esse et perpetuo corpore unitas. Quippe nisi ex anima et corpore constet, esse animal non potest.

Cui sententiae nonnulli etiam ex philosophis nostrae religionis con- 3 sentire videntur. Aut enim non esse animam formam substantialem corporis aut perpetuo uniri corpori debere asseverant, ne alioquin sit forma per accidens. Necessarium praeterea esse huiusmodi vehiculum Platonici dicunt ad adunitiones, abunitiones et transitiones. Oportet enim in Latina lingua rebus huiusmodi nova accommodare vocabula. Nam cum nihil secundum naturam de extremo ad extremum procedat — sic enim vacuum daretur; sed per aliquod medium omnis transitus fiat —, necessarium existimarunt animam immaterialem et incorpoream corpori huic composito, visibili, materiali et corruptibili non immediate, sed medio aliquo sublimiore, subtiliore, incorruptibili atque perpetuo corpore uniri. Id autem diversis

1 cf. Macrob. Comment. in Somnium Scipionis I. 1. | 4 Albert. Magn. De Nat. et Orig. Anim. tr. 2. c. 1.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ὑπερκειμένης πρὸς τὴν ὑποκειμένην. κατὰ γὰρ τὴν ἑκάστης ψυχῆς φύσιν, καὶ τὰ ὀχήματα διανέμεσθαι. πρὸς δὲ τούτοις ἐπεὶ Πλάτων καὶ οἱ ἐκείνῳ ἑπόμενοι οὐδὲν ὅλως σχεδὸν τῆς καθολικῆς ἡμῶν πίστεως τοῦτό γε τὸ μέρος ἀπᾴδοντες, ὥσπερ ἆθλα αἰώνια καὶ ἄκραν εὐδαιμονίαν τοῖς εὖ βεβιωκόσιν ἐπαγγέλλονται, οὕτω καὶ τοῖς κακῶς τε καὶ αἰσχρῶς ζήσασι ποινὰς
V 141 ἀφορήτους καὶ κολάσεις αἰωνίους ἀποκεῖσθαί φασιν, ἡ δὲ ἀσώματός τε καὶ ἀθάνατος ψυχὴ ἀμέσως πάσχειν ὑπὸ σωματικοῦ πυρὸς οὐ δύναται οὔτε τῶν κολάσεων ἐκείνων αἰσθάνεσθαι οὔτε μὴ αἰσθανομένη λυπεῖσθαι, οὐκ ἀπὸ λόγου τὸ αἰθέριον τοῦτο καὶ αὐγοειδὲς σῶμα, εἰ καὶ λεπτότατον σῶμα μέντοι ὄν, αὐτῇ περιτιθέασιν ἀϊδίως, ἐν ᾧ τιμωρεῖσθαι κατ' ἀξίαν δύναιντ' ἄν. οὕτω δὲ καί τινες τῶν ἡμετέρων διδασκάλων καὶ θεολόγων ἄνδρες οὐκ εὐκαταφρόνητοι, ζητοῦντες ὅπως ἂν ἡ ἀσώματος ψυχὴ σωματικῷ πυρὶ δύναιτο πάσχειν, φασὶ μετὰ τὴν ἐκ τοῦ σώματος αὐτῆς ἔξοδον μένειν ἐν αὐτῇ τὰς αἰσθητικὰς δυνάμεις καί, ὡς Αὐγουστῖνός φησι, τὰς αἰσθήσεις ἐν αὐτῇ ζωτικῶς μένειν. ταύτην δὲ τὴν διὰ μέσου τῶν ἐσχάτων ἕνωσιν οὕτω καὶ Ἀριστοτέλης ἀναγκαίαν ἐνόμισεν, ὡς τοῦτ' αὐτὸ σχεδὸν ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν περὶ Γενέσεως Ζῴων εἰπεῖν. τήν τε ψυχῆς μετὰ τοῦ φθαρτοῦ τούτου σώματος ἕνωσιν διὰ μέσου τινὸς ἑτέρου φησὶ γίνεσθαι σώματος θειοτέρου τε τῶν στοιχείων καὶ χωριστοῦ· »πάσης ψυχῆς δύναμις, λέγων, ἑτέρου σώματος ἔοικε κεκοινωνηκέναι καὶ θειοτέρου τῶν καλουμένων στοιχείων· ὡς δὲ διαφέρουσι τιμιότητι αἱ ψυχαὶ καὶ ἀτιμίᾳ ἀλλήλων, οὕτω καὶ ἡ τοιαύτη διαφέρει φύσις.« καὶ μετ' ὀλίγα περὶ τοῦ αὐτοῦ σώματος λέγων· »τοῦτο δ' οὐ πῦρ οὐδὲ τοιαύτη δύναμίς ἐστι, φησίν, ἀλλὰ τὸ ἐμπεριλαμβανόμενον ἐν τῷ σπέρματι καὶ ἐν τῷ ἀφρώδει πνεῦμα καὶ ἡ ἐν τῷ πνεύματι φύσις, ἀνάλογον οὖσα τῷ τῶν ἄστρων στοιχείῳ.« ἔτι τε μικρὸν μετὰ ταῦτα, τὸ τοιοῦτο πνεῦμα τὸ μὲν εἶναί φησι χωριστὸν »τοῦ τῆς γονῆς σώματος«, τὸ δ' ἀχώριστον, ὅπερ δηλονότι ὑλικώτερον καὶ παχύτερόν ἐστιν, ὑγρότερόν τε καὶ ὑδατωδέστερον ὄν. τοῦτο δὲ καὶ διαλύεσθαί τε καὶ πνευματοῦσθαι διὰ παντὸς τοῦ σπέρματος οἴεται »ὥσπερ ὀπὸν τὸν τὸ γάλα συνιστάντα.« οὐκ ἔστιν οὖν λόγος οὐδείς, διὰ τί ὁ ἐναντίος καταγελᾷ τοῦ Πλάτωνος τιθεμένου τὴν ψυχὴν μετὰ σώματος φύσει λαμπροτέρου τε καὶ καθαρωτέρου κατιέναι εἰς γένεσιν.

4 Δεύτερον μετὰ ταῦτά φησι τὸν Πλάτωνα χεῖρον τῶν ποιητῶν διαλεχθῆναι
V 141v περὶ ψυχῆς. ἐκείνους μὲν γὰρ τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ μόνῃ τὴν ἀθανασίαν ἀπονεῖμαι, τοῦτον δὲ καὶ ταῖς τῶν ἀλόγων ζῴων καὶ τοιαύτην ἡμῖν ψυχὴν οἵαν σκώληξι καὶ κανθέροις εἶναι βούλεσθαι, ταύτην τε μεταβαίνειν ἀπὸ ἀνθρώπων εἰς θηρία καὶ ἀπὸ θηρίων εἰς ἀνθρώπους. ταῦτα τῷ Πλάτωνι προφέρει καὶ αἴσχιστον αὐτὸν καὶ ἀμαθῆ καὶ τῆς καθολικῆς πίστεως πολέμιον ὀνομάζει. περὶ ὧν ἁπάντων ἡμεῖς ἱκανῶς ἐν τῷ πρὸ τούτου βιβλίῳ ἀπολελογήμεθα, ὥστ' εἰ μήτις εἴη προβάτιον ἢ χρώμενος αἰσθήσει βοσκηματώδει, οὐκ ἂν περὶ Πλάτωνος οὕτω φρονήσειεν.

5 Τρίτον φησὶ τὸν μὲν Πλάτωνα ἐκ πορρωτάτων καὶ πλεῖστον τῆς τοῦ ὑποκειμένου φύσεως διεστώτων λόγων τὴν τῆς ψυχῆς ἀθανασίαν ἀποδει-

animis diversum esse arbitrantur et eam unius vehiculi ad aliud proportionem habere, quam habet anima superior ad inferiorem. Quippe secundum cuiusque animae naturam distributionem etiam vehiculorum esse oportere. Ad haec cum Plato et sectae eius aemuli nihil fere in hac parte a nostra religione et fide catholica discrepantes, quem ad modum praemia aeterna et veram felicitatem recte agentibus statuerunt, ita etiam male viventibus non leves poenas et corporis cruciatus paratos esse censuerint, anima vero incorporea atque immaterialis pati a corpore immediate non possit, itaque nec poenas ullas sentire nec sentiendo turbari, haud ab re corpus istud quamvis subtile atque aethereum corpus, tamen ei perpetuo univerunt, in quo puniri pro meritis possent. Sic etiam aliqui ex doctoribus nostris haud ignobiles philosophi investigare volentes, quomodo incorporea anima igni corporeo affici possit, dicunt, posteaquam carne ipsa exuta est, sensitivas potentias remanere in ea et, ut Augustinus inquit, omnes sensus vivaciter tenere. Enimvero hanc rationem unionis extremorum per medium usque adeo necessarium etiam Aristoteles ipse putavit, ut idem fere libro de Generatione Animalium secundo dixerit unionemque animae cum corpore hoc corruptibili fieri statuerit intercedente alio corpore diviniore ipsis elementis ac separato. »Omnis, inquit, animae virtus aliud sortiri corpus videtur, et his quidem divinius, quae vocantur elementa. Atque ut animae inter se nobilitate vel ignobilitate differunt, sic talis natura corporis invicem differt.« Et paulo post de eodem corpore loquens: »Hoc, inquit, non ignis est nec ulla talis potentia, sed spiritus, qui in semine illo genitali spumeoque concipitur, et natura, quae in ipso spiritu analogum est elemento stellarum.« Quin etiam paulo post id ponit partim »a geniturae corpore« separatum, partim non separatum, quod scilicet crassius ac materialius, humidum atque aquosum sit. Hoc enim dissolvi et difflari per totum sperma existimat »tamquam in lacte coagulum.« Nulla igitur ratio est, cur irridere Platonem adversarius debeat, quod animam existimarit cum excellentis naturae corpore ad generationem accedere.

Secundum ait Platonem ineptius etiam quam poëtas ipsos scripsisse. 4
Illos enim immortalitatem animae solum humanae, hunc omni animae tribuisse et nobis animam talem qualem scarabeis et vermiculis statuisse, eandemque transire de beluis ad homines et de hominibus redire ad beluas. Haec obiicit Platoni et turpem, indoctum atque hostem fidei catholicae suis nominibus appellat. Quibus de rebus nos satis superiore libro respondimus, ut, nisi quis bestia sit et beluino ducatur sensu, non ita de Platone sentire possit.

Tertio Platonem dicit ratione usum remota a rerum natura ad pro- 5

8 αἰσθανομένη *correxi* αἰσθανομένην V | 19 πάσης] *Bekker add.* μὲν οὖν

14 cf. Aug. De Spir. et An. 12 *(Migne P. lat. 40, 788)* | 19 Arist. Περὶ Ζῴων Γενέσεως β 3. 736 b, 29—34. | 28 Arist. Περὶ Ζῴων Γενέσεως β 3. 736 b, 35—737 a, 1. | 26 cf. Arist. Περὶ Ζῴων Γενέσεως β 3. 737 a, 8—14.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

κνύναι, τὸν δ' Ἀριστοτέλην ἐκ προσεχεστάτων καὶ οἰκειοτάτων. »τὸ γὰρ μὴ χρώμενον, φησίν, ὀργάνῳ σωματικῷ τοῦτ' ἔστι χωριστόν. ὁ δὲ νοῦς οὐ χρῆται τοιούτῳ ὀργάνῳ. ὁ νοῦς ἄρα χωριστὸς καὶ διὰ τοῦτο ἄφθαρτός ἐστι καὶ ἀθάνατος.« ἐγὼ δὲ τὸν μὲν Ἀριστοτέλη μὴ ὀρθῶς φρονῆσαι περὶ ψυχῆς οὐκ ἂν εἴποιμι. μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πλείω περὶ τῆς τῆς ψυχῆς ἀθανασίας τῆς ἐκείνου δόξης μαρτύρια προενεγκεῖν δυναίμην ἄν, ἢ ὁ ἐναντίος προήνεγκεν. οὔτε μὴν πρόκειταί μοι τὸν Ἀριστοτέλη δεῖξαι οὐκ ὀρθῶς περὶ τούτων εἰπεῖν, ἀλλὰ μὴ πλανηθῆναι τὸν Πλάτωνα, εἴ γε ταὐτὰ τῷ Πλάτωνι καὶ Ἀριστοτέλης δοξάζει. θώμεθα τοίνυν ὀρθῶς εἰρηκέναι Ἀριστοτέλη καὶ οὐκ ἄλλως ἢ Πλάτων. καὶ τό γε ἀπ' ἐμοῦ μήτε τὸ Ἀλεξάνδρου μήτε τὸ Ἀβερόου ἀξίωμα ἰσχυέτω, ὧν ὁ μὲν ἕτερός φησι τὸν Ἀριστοτέλη δοξάσαι μίαν εἶναι τὴν διανοητικὴν πᾶσιν ἀνθρώποις ψυχήν, ἀγένητόν τε καὶ ἄφθαρτον, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος τὸν πρῶτον θεὸν εἶναι τὸν ἐνεργείᾳ νοῦν, τὸν πάντας φωτίζοντα, χωριστόν τε καὶ ἄφθαρτον ὄντα, τὴν δ' ἀνθρωπίνην ψυχὴν γενητήν τε καὶ φθαρτὴν εἶναι. Θεμίστιός τε τὰ αὐτὰ σχεδὸν τῷ Ἀβερόῃ περὶ τῆς Ἀριστοτέλους δόξης φρονεῖ. ἀλλ' ὅπερ ἔφην, ἰσχυέτωσαν μᾶλλον οἱ τὰ βελτίω ἢ οἱ τὰ χείρω Ἀριστοτέλει ἀποδιδόντες. πλείω μέντοι
V 142 ἀναφέρειν πρὸς αὐτόν, ἢ οἱ τῶν φιλοσόφων λόγοι βούλονται, ἐλαττοῦντός ἐστι τὴν ἡμετέραν θρησκείαν καὶ πίστιν, ἥ γε οὐδένα ὅλως τῶν ἄλλων παρὰ τοὺς ἡμετέρους θεολόγους καὶ διδασκάλους τὴν ψυχὴν ἠργμένην μέν, ἀΐδιον δὲ διαμένουσαν ἀσφαλῶς πιστεύομεν δυνηθῆναι ἐννοῆσαι ὅλως.

6 Ἐπεὶ οὖν ὁ κατήγορος ἐναντίως, ἢ ὡς ἡ ἡμετέρα βούλεται πίστις, κατὰ τὴν Ἀριστοτέλους δόξαν οἴεται τὴν ψυχὴν εἶδος οὖσαν οὐσιῶδες τοῦ ἀνθρωπείου σώματος καὶ τὸ εἰδοποιὸν εἶναι αὐτῷ χορηγοῦσαν συμπληθυνομένην τε τῷ τῶν σωμάτων πληθυσμῷ καὶ ἅμα τῷ σώματι ἠργμένην ὅμως οὐ φθείρεσθαι φθειρομένου τοῦ σώματος, ἀλλ' ἀΐδιον μετὰ ταῦτα διαμένειν, θεωρήσωμεν εἰ ταῦτα δόξαι Ἀριστοτέλους εἰσίν. κατὰ γὰρ τὸν φιλόσοφον τοῦτον ἀδύνατον εἶναι δοκεῖ εἶδός τι οὐσιῶδες διδόναι τῇ ὕλῃ τὸ εἰδικὸν εἶναι καὶ ὅμως μένειν μετὰ ταῦτα τῆς ὕλης ἤτοι τοῦ ἰδίου ὑποκειμένου φθαρέντος. εἰ γὰρ ἄρχεται ἅμα τῇ ὕλῃ εἶναι τὸ εἶδος, καὶ τοῦ εἶναι παύεσθαι ἅμα τῇ ὕλῃ ἀνάγκη, ὡς ἐν τῷ ἑβδόμῳ τῶν Μετὰ τὰ φυσικὰ δείκνυται. διὰ γὰρ τὸ τὰ μέρη, ἐξ ὧν τὸ ὅλον συνέστηκεν, ὑλικὰ εἶναι ἀνάγκη τούτων φθαρέντων καὶ τὸ ὅλον φθαρῆναι, καὶ ἐπεὶ παρὰ τὰ μέρη δεῖ τιθέναι τὸ εἶδος ἐν τῷ ὅλῳ, διὰ τοῦτο τοῦ ὅλου μὴ μένοντος οὐδὲ τὸ εἶδος δύναιτ' ἂν μένειν, ὥσπερ ἂν εἰ ἡ καὶ συλλαβὴ ἀναλυθείη εἰς τὰ ἑαυτῆς μέρη, ἔσται μὲν κάππα καὶ ἄλφα καὶ ἰῶτα, ἀλλ' οὐκ ἂν εἴη ἡ καὶ συλλαβή, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ εἶδος φθαρείη ἄν. οὐδὲ γὰρ δύναται ῥηθῆναι τοῦτο περὶ τοῦ εἴδους τοῦ ὅλου, ἀλλ' οὐ περὶ τοῦ εἴδους τοῦ μέρους λέγεσθαι, ὥσπερ εἰ φθαρέντος τοῦ σώματος ἡ μὲν ἀνθρωπότης οὐκ ἂν μένοι, ἥτις τοῦ ὅλου ἐστὶν εἶδος καὶ τὰς οὐσιώδεις τοῦ εἴδους ἀρχὰς παρίστησιν, ἡ δέ γε ψυχὴ μένοι ἄν, ἥτις ἐστὶν εἶδος τοῦ μέρους. ἡ γὰρ ἀνθρωπότης συσταλεῖσα ἐν τούτῳ τῷ σώματι διὰ τοῦ εἴδους τοῦ μέρους συστέλλεται. εἰ οὖν ἐφθαρμένου τοῦ σώματος ἡ ἀνθρωπότης οὐ μένει, τὴν

Ε.Υ. Δήμος Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006